

ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І БАТЬКІВ УЧНІВ

У статті схарактеризовано особливості різноманітних моделей взаємодії загальноосвітнього навчального закладу і сім'ї учнів. Особлива увага приділена аналізу партнерській взаємодії, яка є однією з необхідних організаційно-педагогічних умов формування превентивного виховного середовища навчального закладу. Розглянуто провідні принципи партнерської взаємодії та алгоритм створення і функціонування моделі партнерської взаємодії навчального закладу і сімей учнів.

Ключові слова: функції й принципи взаємодії, моделі взаємодії навчального закладу і сім'ї, партнерська взаємодія, алгоритм створення і функціонування моделі партнерської взаємодії і сім'ї

Результат виховання дитини значною мірою корелює з відносинами, що склалися між навчальним закладом і батьками учня, конструктивності їхньої взаємодії. Адже контакт двох вихователів — педагогів і батьків — перший крок до взаєморозуміння, набуття довіри, обміну духовними й емоційними цінностями, засвоєння педагогічного досвіду, знань, які навчальний заклад і сім'я передають один одному.

Поодинці кожен із цих важливих соціальних інститутів не завжди має достатній ресурсний потенціал для вирішення перманентних виховних проблем, отже, налагодження ефективної партнерської взаємодії уявляється однією з необхідних умов підвищення ефективності обопільних виховних впливів взагалі й, зокрема, формування превентивного виховного середовища навчального закладу.

Як свідчать численні дослідження, налагодження взаємодії навчального закладу і сім'ї може відбуватися різними шляхами:

- досягненням узгодженості виховних впливів, що здійснюються навчальним закладом і сім'єю, «не применшуючи інтереси один одного і поєднуючи зусилля для досягнення більш високих результатів» [11, с. 9];
- налагодженням співробітництва сімей і педагогічних колективів загальноосвітніх навчальних закладів для надання батькам допомоги у сімейному вихованні та активізації їх на матеріально-фінансову допомогу школі [5, с. 120];
- забезпеченням «розумного об'єднання можливостей, зусиль в організації життєдіяльності школярів» [2, с. 51];
- створенням саморозвивальної системи, за якої саме батьки ініціювали б і зміцнювали шкільні традиції, відчуючи себе повноцінними учасниками всього, що відбувається у школі [3, с. 127];
- вивченням та врахуванням соціального замовлення батьків як передумови «організації соціально значущої діяльності й розширення співдружності дітей і дорослих» [9, с. 221].

Науковці зауважують, що для успішної організації партнерської взаємодії навчального закладу і сім'ї важливим є визначення чітких виховних завдань, які найбільш повно можуть бути вирішені саме під час спільної діяльності, а не самотужки. Серед них чільне місце посідають такі:

- забезпечення сприятливих умов для життєздійснення особистості відповідно до її власних інтересів та потреб і суспільних очікувань;
- сприяння набуттю дітьми та учнівською молоддю позитивного соціального досвіду, виробленню системи смисложиттєвих цінностей;
- спонукання зростаючої особистості до формування умінь протидії аморальності, правопорушенням, бездуховності [6, с. 168].

Мета статті полягає у систематизації основних характеристик моделей партнерської взаємодії навчального закладу і сімей учнів, які можуть бути використані під час формування превентивного виховного середовища у загальноосвітніх навчальних закладах.

Як будь-яка система, взаємодія навчального закладу і сім'ї має свої функції. Вітчизняною дослідницею Т. Кравченко з'ясовано, що до таких належать:

- прогностична, комунікативна, організаційна, контрольна, корекційна (Н. Бугаєць);
- інформативна, виховна, контролююча (Т. Завадова, Ю. Лежньова);
- ознайомлення батьків зі змістом та методикою навчально-виховного процесу, забезпечення психолого-педагогічної провісти батьків, залучення батьків до спільної з дітьми діяльності з метою розширення виховного середовища; коригувальна і контролююча (І. Рилєєва) [там само, с. 172].

Основними принципами партнерської взаємодії визначаються добровільність, довготривалість і взаємна відповідальність.

Добровільність трактується як можливість вільного обрання форм та ступеня залученості до взаємодії. Усвідомленість вибору з'являється там, де батьки підготовлені до його здійснення (за допомогою інформування, просвіти і т. ін.) і можуть реально оцінювати свої можливості (педагогічну компетентність, ресурси тощо). У тих навчальних закладах, які вибудовують свою роботу з сім'ями учнів на принципах примусу (вимушеності), говорити про розвиток партнерської взаємодії передчасно.

Довготривалість засвідчує націленість суб'єктів на сталий характер взаємодії і дає змогу здійснювати спільні стратегічні проекти. Якщо ж взаємодія між навчальним закладом і сім'єю має хаотичний, хоча й інтенсивний характер (наприклад, за проведення певних ло-

кальних заходів, у яких батьки виступають у ролі учасників, а не організаторів), то її не можна називати партнерською.

Взаємна відповідальність. Батьківська й учительська відповідальність виховується так само, як будь-яка інша якість особистості. Навчальному закладу слід чітко визначити, який рівень відповідальності може нести та чи інша сім'я (той чи інший педагог), і розподіляти свою увагу й підтримку родинам і педагогічні доручення педагогам диференційовано.

Вивчення психолого-педагогічних джерел, а також результатів досліджень особливостей організації практичної взаємодії навчальних закладів із сім'ями учнів уможливають опис кількох моделей такої взаємодії.

Науковці (І. Попова, Л. Маліна, А. Зякіна) зазначають, що у науково-літературних джерелах найбільш представлені дві основні моделі взаємодії навчального закладу і сім'ї: інформаційно-консультативна і модель різнорівневої взаємодії [8, с. 72], натомість, освітня практика дедалі виразніше демонструє ще й модель партнерських відносин.

Солідаризуючись із А. Івіним та А. Нікіфоровим [4, с. 206], вони вибудовують детальні описи змісту кожної моделі взаємодії навчального закладу і сім'ї. Назва кожної моделі пов'язується з виокремленням особливо значущих ознак, що характеризують зміст взаємодії і проявляються у цілепокладанні, технології реалізації змісту, доборі оптимальних методів і форм роботи із сім'ями. Наведемо приклади опису цих моделей.

Інформаційно-консультативна модель (батьківський всеобуч)

Системне розроблення цієї моделі бере початок у 70-80-х роках ХХ століття, коли під керівництвом І. Гребеннікова було оформлено модель батьківського всеобучу і підготовки учнівської молоді до сімейного життя.

Така модель визначає за мету формування у батьків системи психолого-педагогічних знань про дитину, процес її виховання і розвитку, про особливості її спілкування й поведінки у різні вікові періоди. При цьому технологічно це здійснюється шляхом передачі певної суми знань як під час індивідуального консультування, так і групового (фронтального) інформування. Основними формами роботи при цьому є навчання батьків, батьківські університети, тематичні класні збори тощо.

Результатом діяльності навчального закладу в умовах зазначеної моделі прогнозувалося формування педагогічної підготовленості батьків у вигляді певної суми психолого-педагогічних, фізіолого-гігієнічних та правових знань, а також вироблення навичок виховання дітей [8, с. 76].

На початку ХХІ століття набуває поширення *модель різнорівневої взаємодії сім'ї і школи, метою якої постає підвищення ефективно-*

сти виховного потенціалу освітнього процесу, а коло основних задач містить:

- виховання і розвиток особистості, здатної до самовиховання;
- здійснення виховання у контексті соціокультурних традицій;
- розвиток учнівського самоврядування;
- розвиток науково-методичного забезпечення школи.

Авторами цієї моделі були визначені п'ять основних рівнів взаємодії: «учень класу – батько (и) учня»; «референтна група учнів класу – референтна група батьків цих учнів»; «колектив класу (актив учнів) – колектив батьків класу (батьківський комітет класу)»; «учні цілої паралелі класів – їхні батьки»; «учні школи (рада учнівського самоврядування) – батьківський колектив школи (батьківський комітет школи)».

Прогнозовані результати освоєння моделі визначені у ряді положень:

- забезпечення соціалізаційно-виховних ефектів;
- забезпечення ефектів психічного (емоційного, когнітивного та ін.) розвитку;
- виведення дитини з групи ризику, нормалізація ситуації розвитку;
- підвищення якості засвоєння навчального матеріалу і об'єктивізація оцінки результатів засвоєння курсів освітньої програми [там само, с. 78].

Модель партнерських відносин навчального закладу з сім'єю

Про необхідність такої взаємодії писали багато науковців і практиків освітньої галузі у різні періоди історії педагогіки, однак особливо актуально це питання проявилось у період становлення і розвитку теорії виховних систем у роботах Л. Новикової, В. Караковського, Н. Селіванової, А. Гавриліна. Вони наголошували, що основою реалізації цієї моделі, а також суттю очікуваного результату є зріла суб'єктна позиція батьків, які свідомо беруть на себе відповідальність за виховання дітей. Саме сформованість такої позиції з боку батьків і повага до проблем сім'ї та вияв потреби у наданні допомоги в їхньому вирішенні з боку педагогів зазначалась гарантією успішної реалізації моделі партнерської взаємодії.

Коло технологій у реалізації цієї моделі визначається принципами особистісно орієнтованої педагогіки: організація діяльності органів самоврядування, ділові ігри, проектна діяльність, психолого-педагогічні практикуми, тренінги тощо [8, с. 80].

Практика формування превентивного виховного середовища в експериментальних навчальних закладах однозначно засвідчила, що ефективність цієї діяльності підвищується у разі розроблення і впровадження саме моделі партнерської взаємодії навчального закладу і сім'ї.

З метою надання науково-методичної допомоги педагогічним колективам експериментальних навчальних закладів було розроблено алгоритм створення і функціонування моделі партнерської взаємодії і сім'ї. Це дало змогу осмислити теоретичні засади партнерської взаємодії (цілей, завдань, принципів, основних напрямів, змісту, технологій тощо), визначити науково-методичні, організаційні, кадрові, інформаційні умови реалізації моделі взаємодії, підвищити ефективність виховної діяльності сторін-партнерів у формуванні превентивного виховного середовища навчального закладу.

Алгоритм містить декілька етапів: визначення цільових установок, вибір стратегії, планування, реалізації, моніторингу та корекції (педагогічної рефлексії та оцінки). Розглянемо запропонований алгоритм поетапно.

Перший етап. Визначення цільових установок. Співпраця навчального закладу і сім'ї починається з вивчення мікроклімату та умов сімейного виховання, виховного потенціалу сім'ї, характеру, типу стосунків між батьками та дітьми, структури спільного дозвілля членів сім'ї, форм і методів, що застосовуються батьками у вихованні дітей, педагогічної культури батьків, рівня батьківського контролю, готовності батьків до взаємодії з навчальним закладом тощо.

Другий етап. Моделювання. Розробка моделі партнерської взаємодії «Навчальний заклад – Сім'я» необхідна для того, щоб на її основі синхронізувати виховні впливи і об'єднати зусилля навчального закладу і родин учнів у формуванні превентивного виховного середовища для вирішення проблем психічного, морального, соціального і духовного здоров'я дітей, створення системи запобігання девіантній поведінці дітей та підлітків, підвищення виховного потенціалу сім'ї.

Третій етап. Діяльність. Цей етап передбачає впровадження моделі, добір ефективних форм і методів роботи з сім'ями вихованців, що довели свою життєздатність і є доцільними на сучасному етапі, спільну реалізацію програм і проєктів. Наприклад: робота консультативного пункту для батьків «Проблемне питання», надання допомоги дітям у реалізації навчальних і соціальних проєктів; участь батьків у створенні портфоліо творчих досягнень дитини тощо.

Четвертий етап. Моніторинг та корекція. Етап охоплює такі процедури:

1. *Моніторинг системи.* Діагностування та аналіз результатів, визначення проблемних позицій, виявлення неефективних елементів, визначення причин неефективності.
2. *Обговорення та погодження змін.* Постійне обговорення результатів спільної роботи на педагогічній, батьківській раді, раді учнівського самоврядування, раді закладу; формулювання пропозицій щодо внесення змін до системи партнерської

взаємодії, їх ранжування, визначення найбільш конструктивних.

3. *Корекція, внесення змін.* Визначення недоліків у функціонуванні системи. Окреслення засобів та шляхів їх усунення.

Опитування батьків з проблем організації партнерської взаємодії закладу засвідчило, що переважна кількість батьків (83,4%) добре усвідомлює необхідність об'єднання зусиль із навчальним закладом для створення сприятливих умов життєдіяльності дитини, однак відчуває потребу долучитися до цих процесів лише 38,1%. Це дало підстави спрямувати зусилля педагогів на стимулювання позитивної мотивації батьків до суб'єктної участі у формуванні превентивного виховного середовища ЗНЗ.

Під час практичної роботи з педагогами щодо вироблення мотивації до встановлення контактів й навичок партнерської взаємодії з сім'єю були використані активні форми соціально-педагогічної освіти: семінари-тренінги «Рухаємося до партнерської сім'ї», «Світ дитинства у просторі світу дорослих»; соціальні проекти «Партнерство заради дитини».

Виховна практика експериментальних навчальних закладів також підтвердила, що на досягнення цієї мети продуктивно спрацюють дні відкритих дверей, серпневі батьківські орієнтації, розроблення й систематичне наповнення веб-сайту навчального закладу, мережеве спілкування з батьками, презентаційні тренінги для осіб, які ухвалюють рішення «Цільові орієнтири, завдання і принципи партнерської взаємодії у формуванні превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу», групові та індивідуальні консультації з актуальних питань виховання й індивідуального розвитку дитини.

Проаналізовані моделі взаємодії навчального закладу і сім'ї, форми і методи їх реалізації, засвідчують, що в них набула відображення ідея не лише про доцільність, а й про необхідність поєднання зусиль батьків і педагогів у створенні сприятливих і безпечних умов навчання, виховання і розвитку дитини.

Можна стверджувати, що загалом основна мета, завдання, функції, форми і методи, моделі партнерської взаємодії навчального закладу і сім'ї з виховання учнів наразі визначені, отже проблема полягає в тому, щоб забезпечити їх належну реалізацію, віднайти оптимальні варіанти їх утілення в практику. На нашу думку, одним із таких прикладів оптимального як для педагогів, так і для батьків варіанта є формування превентивного виховного середовища навчального закладу.

Література

1. Брюхова В. М. Школа и семья : от диалога к партнерству / В. М. Брюхова // Классный руководитель. — 2007. — № 6. — С. 126-139.
2. Виноградова Т. Взаємодія батьків і педагогів — необхідна умова для виховання нового покоління / Т. Виноградова // Педагогічна скарбниця Донеччини. — 2003. — № 2. — С. 51-52.
3. Докукина Е. М. Взаимодействие семьи и школы в формировании нравственных основ поведения младших школьников : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Докукина Елена Михайловна. — К. — 134 с.
4. Ивин А. А. Словарь по логике / А. А. Ивин, А. Л. Никифоров. — М., 1998. — 206 с.
5. Капустин Н. П. Педагогические технологии адаптивной школы : [учеб. пос. для студ. пед. вузов] / Н. П. Капустин. — М. : Академия, 2001. — 240 с.
6. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : монографія. — К. : Фенікс, 2009. — 416 с.
7. Оржеховська В. М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї : стратегії, технології, моделі : [практико-орієнтований посібник] / В. М. Оржеховська, В. І. Кириченко, Г. Г. Ковганич. — Харків : Точка, 2007. — 200 с.
8. Попова И. Современные модели взаимодействия образовательного учреждения с семьей / И. Попова, Л. Малина, А. Зякина // Воспитательная работа в школе. — 2012. — № 6. — С. 72-80.
9. Свиридов А. Сотрудничество : семья и школа / А. Свиридов, В. Зикратов // Народное образование. — 2006. — № 8. — С. 220-224.
10. Хайкина С. В. Организационные основы взаимодействия образовательного учреждения и семьи / С. В. Хайкина // Педагогика. — 2012. — № 4. — С. 34-37.
11. Фалькович Т. А. Нетрадиционные формы работы с родителями / Т. А. Фалькович, Н. С. Толстоухова, Л. А. Обухова. — М. : 5 за знания, 2005. — С. 9.

В статье анализируются характерные особенности наиболее распространенных моделей взаимодействия учебных учреждений и семей учащихся. Особое внимание уделяется анализу партнерского взаимодействия, которое представляется одним из необходимых организационно-педагогических условий формирования превентивной воспитательной среды учебного учреждения. Рассмотрены основные принципы партнерского взаимодействия (добровольность, долговременность, взаимная ответственность) и алгоритм создания и сопровождения реализации модели партнерского взаимодействия учебного учреждения и семей учащихся. Представлены эффективные формы и методы из практики работы экспериментальных учебных учреждений.

Ключевые слова: функции и принципы взаимодействия, модели взаимодействия учебного учреждения и семьи, партнерское взаимодействие, алгоритм создания и функционирования модели партнерского взаимодействия учебного учреждения и семьи.

V. I. Kyrychenko

Organization of Partnership of Educational Institution and Parents

The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskoho Str., Kyiv, Ukraine)

The article describes the features of various models of interaction between educational institution and pupils' parents. An informational and advisory model and a model of partnership of educational institution and parents are considered. Par-

tical attention is paid to the partnership, which is a prerequisite for the formation of a preventive educational environment of educational institution. Basic principles of the partnership are determined: voluntary, long-term, mutual responsibility. Algorithm creation and maintenance of the partnership model of educational institutions and pupils' families are discussed. Effective forms and methods used in the practical work of the pilot educational institutions are described.

Keywords: functions and principles of interaction; model of interaction of educational institution and family; partnership; algorithm creation and functioning of model of partnership of educational institution and family.

References

1. Briukhova, V.M. (2007). Shkola i semia: ot dialoga k partnerstvu [School and Family: From Dialogue to Partnership]. *Klassnyi rukovoditel*, 6, 126-139.
2. Vynohradova, T. (2003). Vzaïmodiia batkiv i pedahohiv – neobkhdna umova dlïa vykhovannïa novoho pokolinnïa [Cooperation of Parents and Teachers is a Necessary Condition to Education of the New Generation]. *Pedahohichna skarbnychka Donechchyny*, 2, 51-52.
3. Dokukina, E.M. *Vzaimodeistvie semi i shkoly v formirovanii nraustvennykh osnov povedeniia mladshih shkolnikov* [Cooperation of Family and School in Formation of Primary Schoolchildren's Moral Foundations of Behaviour] (Doctoral dissertation, Kyiv).
4. Ivin, A. A., & Nikiforov, A. L. (1998). *Slovar po logike* [Dictionary on Logic]. Moscow.
5. Kapustin, N.P. (2001). *Pedagogicheskie tekhnologii adaptivnoi shkoly* [Pedagogical Technologies of Adaptive School]. Moscow: Akademiia.
6. Kravchenko, T.V. (2009). *Sotsializatsiia ditei shkilnoho viku u vzaïmodiïi simi i shkoly* [Socialization of Schoolchildren in Cooperation of Family and School]. Kyiv: Feniks.
7. Orzhekhovska, V.M., Kyrychenko, V.I., & Kovhanych, H. H. (2007). *Vzaimodiia navchalnoho zakladu i simi: stratehii, tekhnolohii, modeli* [Cooperation of Educational Institution and Family: Strategy, Technologies, Models]. Kharkiv: Tochka.
8. Popova, I Malina, L., & Ziakina, A. (2012). Sovremennye modeli vzaimodeistviia obrazovatelnoho uchrezhdeniia s semei [Modern Model of Cooperation of Educational Institution and Family]. *Vospitatelnaya rabota v shkole*, 6, 72-80.
9. Sviridov, A., Zikratov, V. (2006). Sotrudnichestvo: semia i shkola [Cooperation: Family and School]. In *Narodnoe obrazovanie*, 8, 220-224.
10. Khaikina, S.V. (2012). Organizatsionnye osnovy vzaimodeistviia obrazovatelnoho uchrezhdeniia i semi [Organizational Foundations of Cooperation of Educational Institution and Family]. *Pedagogika*, 4, 34-37.
11. Falkovich, T. A., Tolstoukhova, N. S., Obukhova, L. A. (2005). *Netraditsionnye formy raboty s roditeliami* [Nontraditional Forms of Works with Parents]. Moscow: 5 za znaniia.